

Ordförandens hälsning

Efter en mild och relativt behaglig vinter är det åter igen dags att ta itu med museiarbetet. Känslan är som att krypa ut ur idet, "hungrig" efter nya aktiviteter. Museiföreningen har i sommar stora utmanande projekt. Det största är byggstarten på

arkivbyggnaden, som ännu inte har de behövliga EU-medlen, men åtminstone Malax kommuns utlovade insats fördelat på 3-4 år. Därtill finns bidrag från Kulturfonden och Sparbanksstiftelsen i Malax. Projektet har fått en hel del publicitet och många är intresserade av förverkligandet.

En Medborgarinstitutskurs i hur man bygger "snidi gärsgoala" har haft Viktor Liljekvist som dragare, som tillsammans med många ivriga gårdesgårdsbyggare, redan i höstas började fälla virket för gårdesgården. Den färdiga gårdesgården kan nu beundras på museiområdet.

Andra byggprojekt finns vid Båtmuseet och i anslutning till trädgården. Viktigt för oss alla är att få många ivriga talkoarbetare, utan sådana har museet ingen framtid.

Man talar mycket om "socialt kapital", det har under en längre tid varit ett modeord i samhället och inom den akademiska världen. Vad betyder socialt kapital? Uttrycket verkar svåröversäligt, men om

man förvandlar det till just t.ex. talkoarbete eller gemensamt arbete för något visst ändamål är det lättare att förstå. Det sociala kapitalet är ett osynligt kapital som fungerar som ett nätverk i vårt samhälle, kanske starkast på landsbygden, därför att man dels känner varandra, dels är beredd att ställa upp för varandra eller för något som intresserar. Forskare har fastställt att vi Finlandsvenskar är friskare just därför att vi ofta är involverade i att öka det sociala kapitalet.

Malax museiförening är just en organisation som genom allt den gör försöker påverka och öka det sociala kapitalet som finns i Malax. Vi mår alla bra av att vara engagerade, samtidigt som vi får känna stor tillfredsställelse över resultaten.

Kom också du med och förvalta detta viktiga kapital, inte enbart för nuet utan också för våra efterkommande.

Glad sommar!

Lorenz Uthardt, ordförande

Snidijäschgålen på Brinken byggdes 15 maj.

Det byggs på Brinken

Sedan Malm-Kaalas stugo fraktades till Brinken för några år sedan har området förblivit sig ganska likt, men i sommar startar nästan samtidigt tre byggen som kommer att medföra synliga förändringar i utemiljön. Grundarbetena är redan klara för ett **växthus** som placeras strax bakom granhäcken mot museitradgården. Det blir ett växthus modell mindre på ca 10 m² som främst skall användas för plantupptrivning, och viss karaktär av museiföremål får det dessutom genom att det beträffande material och konstruktion exemplifierar ett "gammaldags" växthus.

Definitivt gammaldags är den **snidijäschgålen** till vilken virke införskaffades i slutet av förra året. Virket donerades av Sune Träskelin och Viktor Liljekvist. Det rör sig alltså om en traditionell gårdesgård "med snett ilagda stänger mellan stående par av störrar", som det står i uppslagsboken. Första delen av snidi-

jäschgålen uppfördes mittemot Tufvasgården den 15 maj inom ramen för en medborgarinstitutskurs under snidijäschgålsakkännaren Viktor Liljekvists ledning. Med det virke som blev över torde även en gårdesgård kunna uppföras invid fåbodenheten.

Det största och mest ambitiösa projektet är uppförandet av en **arkivbyggnad**. Åtgärder för att säkra finansieringen har fördröjt byggstarten, som nu i alla fall kan ske sedan kommunstyrelsen beslutit att ge bidrag för ändamålet. Huskroppen bör hinna uppföras i sommar, och i höst avgörs om ansökta projekt pengar står att få via TE-centralen. Byggnaden placeras längs vägen i norra kanten av Brinken strax före Soldattorpet, och även om den fortsatta finansieringen ordnar sig blir arkivet knappast helt färdigställt och ibruggtagbart förrän efter ett par år.

Museiföreningen publicerar

Till sommaren utkommer publikation nr 4 i serien Lokal- och regionhistoriska bidrag, en redogörelse för Almedahls linspinningsera i Malax. Skriften är den av Tuija Mikkonen författade slutrapporten från ett industrihistoriskt projekt som under hennes ledning genomfördes hösten 2002-våren 2003.

Också på omedelbart kommande är den andra av Daniel Kiöping-släktforskargruppens böcker, som behandlar efterkomlingarna till Daniels döttrar Karin och

Margareta, och innehåller uppgifter om tusentals personers härstamning! Se s. 3!

Senare under året utkommer ännu åtminstone en utgåva – en redogörelse för säljakt i Kvarken på 1600-talet, baserad på översättning av en dåtida italiensk forskningsresandes anteckningar.

Mycket verksamhet i verksamhetsberättelsen för 2003

Orregårdens trädgård, Brinkens museiträdgård 16 maj i år.

Den fjolårsverksamhet som Museiföreningen vid sitt årsmöte i mars kunde redovisa var som vanligt mycket omfattande, verksamhetsberättelsen var också den här gången ett nästan 10-sidigt dokument. Eftersom många viktiga aktiviteter under 2003 blev omnämnda redan i Vällinglockans "julnummer" gör vi här nedan bara några plock i verksamheten och uppmärksammar en del fakta som inte tidigare noterades.

Många besökare, inte så många medlemmar

Åker man bara tillfälligt förbi något av museiområdena kan man nog ofta få intrycket av att där råder en ganska stilla om inte rentav sömnig tillvaro, med på sin höjd några enstaka just där och då synliga besökare. Vad man lätt glömmar är att alla enskilda besökare ihopräknade med alla gruppbesöksdeltagare under en hel säsong kan uppgå till respektiveringande antal. Brinken-området uppgår för år 2003 ca 1 250 besök. Vid Kvarkens båtmuseum och Järnåldersleden rapporteras "några hundra" respektive 250 namn i gästböckerna, och då får man förstås komma ihåg att många inte lämnar några autografer efter sig. Redan de nämnda uppgifterna talar för ett sammanlagt minimiantal på uppemot 2000 besök – inte illa! Och räknar vi ännu med alla som smitit från gästboken, som efter guidningstiden strövar i Brinkens museiträdgård om sommarkvällarna osv, kommer vi säkert en mycket bra bit in på tretusentalet.

I det här sammanhanget kunde man förresten kanske också tänka på dem som tar del av Museiföreningens utbud på lokalhistoria via föreningens böcker. De fyra böcker som utgavs i fjol torde ha sålt i sammanlagt drygt

1000 exemplar och ofta nått fler än en läsare per bok. Här kan vi alltså ha ytterligare något tusental "litterära" besökare.

Antalet inskrivna medlemmar i Malax museiförening är det lättare att räkna exakt, men här är det minsann inte fråga om några tusenden. En rekryteringskampanj för ett par år sedan lyfte medlemsantalet till en märkbart högre nivå, som fortfarande ändå inte är direkt imponerande. De 174 medlemmar som fjolåret redovisar kunde gärna vara betydligt fler, och man tycker att en majoritet av alla vuxna Malaxbor gott kunde vara med som åtminstone betalande medlemmar. Årsavgiften på 7 euro borde i varje fall inte avskräcka – omräknat i pengar blir det bara en fyrtilolapp!

Brinken

Hela 21 talkokvällar på Brinken-området ägnades 2003 åt städning, miljövård, istandsättningsarbeten mm. Under året var det särskilt vinden till Malm-Kaalas stugo som ställdes i ordning. Förutom den permanenta "Bondens år"-utställningen arrangerades en speciell "Stickat och virkat"-expo i Tufvasgården, bl.a. med tanke på ett förestående besök av deltagare på årets nordiska stickningssymposium i Vasa. Förutom symposiegruppen förekom ett tiotal besök av större grupper, och de verkliga besökarinvasionerna inträffade vid hembygdsfesten i juli med en 250 personers publik, och vid Köpings Hem och Skola-förenings pysselkväll i september med ett par hundra elever, föräldrar och lärare. Välbesökt var också öppet hus- och blomdagen i augusti.

Kvarkens båtmuseum

Kvarkens båtmuseum

Aktiviteten vid båtmuseet var 2003 intensivare och aktivisternas skara större än tidigare. Ett tidigt projekt med konsekvenser för områdets utseende och användning var trädfällningen med påföljande stor röjningstälko i april. Sven Långs ditransporterade lada återuppbyggdes, en del målningsarbeten och staket- och grindbyggen utfördes. Utöver den stående utställningen "I fålan" kompletterades utställningen om Svalustjärt-båtbygget från föregående år, och i "Kalascha-ladan" inleddes iordningställandet av en utställning om strömmingsfiske. Flera besöksgrupper togs emot, och antalet utländska och andra långväga besökare påminner om båtmuseets karaktär av specialmuseum för inte bara det egna närsamhällets marinhistoriskt intresserade.

Järnåldersleden

Arkeologi

Mera uppmärksamhet än vanligt ägnades 2003 åt miljön kring Järnåldersleden i Nissashaga, där i synnerhet området kring stugan och första delen av fornstigen snyggades upp genom städning, trädfällning och slyröjning mm. Fårbete som miljövårdsarrangemang tillämpades för andra året. Flera grupper besökte området, bl.a. en stor grupp med guidad vandring från Österbottniska fornforskningssällskapet.

På hösten gjorde representanter för arkeologiska- och museimyndigheter flera besök för konsultationer vid grävningarbeten i kommunen, registrering av fornfynd på olika platser o. likn.

Lokalhistoriskt arbete

Att särskilt notera beträffande lokalhistorie-skrivningsverksamheten 2003 var inledandet av skriftserien "Lokal- och regionhistoriska bidrag" med dess tre första utgåvor: K-J Sjöströms historik kring gamla fattiggården i Malax, Bengt Lerviks bok om säljägare och lodbössor och Anita Svensson m.fl.s minnes-skrift om Uno Fogde. Dessutom utgavs första delen av släktboken över ättlingar till Daniel Johansson Kiöping (1682-1753). Det kan konstateras att detta rätt nya aktivitetsområde inom museiföreningen efter sina första tre år hunnit bli en väletablerad verksamhetssektor, vars profil utåt nu också skärpts genom publikationsverksamheten. Å andra sidan finns ännu betydande resursproblem vad beträffar möjligheterna att insamla information om många viktiga aspekter av bygdens förflutna.

Förorden till två nya böcker som utges av Malax museiförening. Båda utkommer i juni.

**Ättlingar till Daniel Johansson
Kiöping 1682-1753** Del B och C
Döttrarna Karin Danielsdotter
Kiöping 1703-1761 och Margareta
Danielsdotter Kiöping 1708-1786

Förord

Så har stunden kommit för den andra boken om Daniel Johansson Kiöpings ättlingar. Denna gång utgående från döttrarna Karin och Margareta. Karin gifte sig till Uppgård i Pörtom och Margareta till Nordman i Klockarbacken i Malax, så nu rör vi oss delvis utanför moderförsamlingen. Men inte stannade de efterkommande på dessa orter, de blev nog utspridda i hela Österbotten för att inte tala om emigrationen till Sverige och Amerika. För släktforskare betyder det än mera sökande, sökande, sökande ...

I förordet till den första boken, Beata, undrade jag om Daniel visste vad han ställde till med genom sina fem döttrar. Nu kan jag på goda grunder också undra om vi visste vad vi gav oss in på, när vi ställde målet med denna släktforskning och publicering. Gensvaret efter Beata-boken har visat, att hur vi än försökte, kontrollerade, rättade och korrekturläste så visst saknades uppgifter, fanns felaktiga uppgifter, t.o.m. uppgifter som inte alls borde ha fått komma i tryck. Men det säges, att det är bara den som inte gör något som inte gör några fel. Fel och brister som vi fått vetskap om har rättats och införts i databasen. Och tillägg har det sannerligen kommit, om vi nu skulle ge ut en ny upplaga av Beata-boken blev den ca 200 sidor till! Samma kommer troligen att hända efter denna bok. När jag gjorde pärm-layouten för hela planerade bokserien, var det problem just med Karin- och Margareta-delen för att den troligen skulle bli så tunn att ryggtexten inte skulle ha rum. Kan bara konstatera att det var ett helt onödigt bekymmer. Både antal uppgiftsgivare och databasens omfattning har ökat en hel del. Det framgår bl.a. ur statistiken över direkta ättlingar till Daniel, och kommer fortsättningsvis att öka. Förteckningen över medarbetare och uppgiftsgivare torde vara någorlunda komplett för större bidrag. Givare av enkilda tillägg och rättelser är inte medtagna.

När kommer böckerna på CD? Bra fråga! Ett bra svar är: Aldrig! Av den enkla anledningen att material som innehåller personuppgifter inte bör distribueras i sådan lättflyktig form. Visst vore det enkelt med elektroniska böcker, men förr eller senare så hamnar sådant material "på nätet" och det får bara

inte ske! Jag tror att var och en förstår att vi inte kan gå den vägen. Så det lönar sig inte att vänta tills de kommer på CD.

Att sammanställa och publicera ett så digert material har också en monetär sida. För bearbetning och tryckning har bidrag erhållits från Malax kommun, Sparbanksstiftelsen i Malax och Svenska Kulturfonden. Det tackar vi för. Beata-delen klarade vi av, nu trycker vi Karin- och Margareta-delen och fortsätter arbeta för att också Elisabet- och Maria-delarna skall kunna tryckas. Datorn suckar men lovar samarbeta.

Ett stort tack till alla inblandade.
Malax i maj 2004.

Leo Hallbäck

Industrihistorisk dokumentation av linspinningsverksamheten vid Oy Almedahl Ab i Malax

Förord

Den linspinneriverksamhet som Oy Almedahl Ab 1972-2003 bedrev i Malax gjorde kommunen unik och var av unik betydelse för kommunen. Industriell linspinning i större skala hör sedan länge till de ovanligare näringsutövningarna, och från 1980-talet och framåt kom Malax rentav att vara den enda kommun i Norden, där det förekom verksamhet av detta högt specialiserade slag. Och den särprägel av linhanteringskommun som spinneriet gav Malax kom att förstärkas och få ännu fastare förankring i bygden genom att lokala företagarkrafter sedermera inspirerades både till att starta andra slag av linindustri och till att återuppta spinneriverksamheten kort efter att de rikssvenska ägarna lagt ner den.

Almedahl-fabrikens unika betydelse ur det lokalhistoriska perspektivet består främst i att den vid sin start 1972 blev ortens första storindustri, dessutom i form av en rikssvensk företagsetablering, med allt vad detta innebar. Av kommunen krävdes till en början en hel del följsamhet mot en utländsk förhandlingspartner och icke minst ekonomiska storsatsningar. I gengäld kunde man stävja utflyttningen, höja sysselsättningsgraden och idka ett

i längden påfallande gott samarbete med ett företag som lång tid var kommunens största arbetsgivare och som också rent allmänt kom att ge fart åt en välbehövlig industrialisering av ortens näringsliv.

Från de anställdas sida förutsattes i början tillväxning till arbetssätt som ofta kraftigt avvek från de traditionella landsbygdsnäringarnas. Man fick foga sig i strikt klockslagsinrutade tidsscheman och utföra snävt avgränsade arbetsuppgifter i en av maskinella framställningsprocesser styrd takt och ordning. Men de som förmådde anpassa sig kunde njuta förmånen av en under långa tider säker arbetsplats på den egna hemorten, och särskilt för de talrika kvinnliga anställda innebar fabriksarbetet ofta ett slags emancipation – många bondmora och småbrukardotter som tidigare snarast utgjort hjälparbetskraft på hemgården och personifierat bygdens dolda kvinnoarbetslöshet, fick nu möjlighet till status av självständig och fackligt medveten lönearbetare med egen privatekonomi.

Det var sålunda en ur både industri- och lokalhistoriska synpunkter intressant verksamhet som utreddes av den projektgrupp, som under 2002-2003 åtog sig att dokumentera Almedahls linspinning i Malax och betingelserna kring dess etablering, utveckling och avveckling. Gruppens slutrapport färdigställdes sommaren 2003 av projektledaren Tuija Mikkonen och överläts till Malax museiförening, som här publicerar den med något förändrad titel och endast smärre justeringar av innehållet. Förutom deltagarna i dokumentationsgruppen och alla dem som bidragit med informationsmaterial får museiföreningen särskilt tacka Stig Hallbäck, Håkan Nordman, Sten Sandström och Lorenz Uthardt för att ha sakgranskat den ursprungliga rapporten och inkommit med vissa ändringsförslag inför den nu aktuella utgåvan. Dokumentationsgruppens arbete stöddes ekonomiskt av Oy Almedahl Ab, Malax kommun och Sparbanksstiftelsen i Malax.

Museiföreningen hoppas att skriften skall kunna vara till behållning för alla av bygdens utveckling intresserade personer och för dem som i egenskap av administratörer och spinnerianställda själva medverkat i olika skeden av Almedahls verksamhet i Malax. Samtidigt vill vi gärna se projektrapporten som utgångspunkt och påstöt för fortsatt lokalhistorisk forskning kring kommunens näringslivsutveckling, inte bara inom linspinningsområdet utan också andra områden.

För Malax museiförening r.f.:s
lokalhistoriska sektion:
Leif Finnäs

Noterat

- Museiföreningen har i år gjort **broschyrer** (ovan) i färg för Kvarkens båtmuseum och Brinkens museum. De bifogas medlemsbladet, liksom den traditionella årsbroschyren, som närmare informerar om årets verksamhet mm.

- Ny **sevärdhetsskylt** för Brinkens museum uppsätts i år på Brinkbacken invänd Strandvägen. Den är tvåspråkig och anger både museum, trädgård, öppethållningstid och avstånd. Vägverket har utformat och gett lov för skylten, som förhoppningsvis bättre än tidigare ska vägleda besökare till museet.

Kom ihåg!

- Gemensamma **talkokvällar** hålls vid Brinkens museum varje måndag kl 18, och vid Kvarkens båtmuseum varje torsdag kl 18. Alla är välkomna, även nya talkojobbare! Kaffe och trevlig samvaro utlovas.

- Kom ihåg **Hembygdsdagarna i Malax** veckoslutet 10-11 juli! Festligheterna hålls vid Knösgården på lördag och vid Brinkens museum på söndag. Övermalax byaråd och Malax museiförening arrangerar.

Hjälp oss!

Museiföreningen är ju alltid intresserad av "allt gammalt" – ta alltså kontakt om du har intressant information om gångna händelser i bygden, om du har gamla bilder, dokument eller föremål att visa upp eller donera till föreningen, osv. För närvarande tar vi särskilt gärna emot fotografier, föremål och berättad information som berör

- **tidigare musiker och sång- och musikverksamhet** (inkl. gamla visor, dansbaneliv, osv)

- **snickeriverksamhet i det gamla Malax.** Särskilt intressant är den åtminstone i Yttermalax allmänt utbredda "hemsnickerverksamheten" med tillverkning av möbler både för torgförsäljning och på enskild beställning. All information är välkommen beträffande vem som snickrade och hur verksamheten bedrevs (inkl. arbetssätt, saluförande, olika möbelmodeller, skolning på området mm), och många kan kanske visa upp gamla ritningar eller möbler från tidigt 1900-tal, ev. ännu äldre.

Inom den nya lokalhistoriska verksamheten finns dessutom hela tiden ett desperat behov av frivilliga som kunde vara behjälpliga i olika skeden av historikarbete, t.ex. genom att **lämna tips om personer eller andra källor som kunde ge värdefull information om gångna tider**, genom att själva **samla in sådan information t.ex. via intervjuer** med äldre personer, o. likn..

För strömmingsfiskeutställningen, som sammanställs vid båtmuseet under Inga Österblads ledning, efterlyses:

- en **strömmingsryssja** med "joolor" av trä (den kan vara "hur trasig som helst")
- **stövlar** av läder/gummi och vanliga gummi-stövlar med fiskfjäll på
- andra **kläder** som använts vid strömmingsfiske.

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer mm ger **styrelsemedlemmarna 2004:**

Lorenz Uthardt (**ordf.**) 365 4541
Karl-Gustav Dahlsten (**viceordf.**) 365 4371
Susanne Lagus (**sekr.**) 365 1944
Maggan Lindholm (**vicesekr.**) 0505403895
Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572,
Siri Hagback 365 4344
Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 365 1123
Nils Sund 3654 152
Inga Österblad 365 1808
Leif Finnäs (utom styr.) 365 1063
Vid öppethålln.: Brinkens museum 365 1913,
Kvarkens båtmuseum 365 1933
Internet: <http://malax.museum.fi>

Vällingklockan. Juni 2004

Redaktör: Leif Finnäs. **Layout** och nutida museibilder (om ej annat nämns): Göran Strömfors/
Malax museiförenings bildsamling

Sågmagasinet revs - båtar flyttades

Sågmagasinet i Åminne, som museiföreningen fick som donation av Alvar Ek på 1990-talet och i vilket sju båtar uppbevarats, revs i påskveckan för att på gemensamma skifteslagens mark ge plats för ett nytt båtrådhus.

Byggnaden var i dåligt skick, men en del av virket kunde tillvaratas. Båtarna flyttades på talko 2 april: fem av dem till båtmuseet och två till Saltmagasinet vid Solfrån, som nu börjar vara fyllt med båtar. Yttermalax skifteslag som äger Saltmagasinet har varit tillmötesgående och gett lov till uppbevaringen i det fina magasinet.

Värva medlemmar – vinn böcker!

Ett bra tips: värva tre nya medlemmar och Du får böcker och vykort (enligt Ditt val) till ett värde av 12 euro. Lycka till!